

Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému „Sociálne začlenenie“**(prieskumné stanovisko)**

(2010/C 128/03)

Spravodajkyňa: **pani Brenda KING**

Pani Cecilia Malmström, švédka ministerka pre európske záležitosti, požiadala v súlade s článkom 262 Zmluvy o ES listom z 18. decembra 2008 Európsky hospodársky a sociálny výbor o vypracovanie prieskumného stanoviska na tému:

„Sociálne začlenenie“.

Odborná sekcia pre zamestnanosť, sociálne veci a občianstvo, poverená vypracovaním návrhu stanoviska výboru v danej veci, prijala svoje stanovisko 15. októbra 2009.

Európsky hospodársky a sociálny výbor na svojom 457. plenárnom zasadnutí 4. – 5. novembra 2009 (schôdza z 4. novembra 2009) prijal 130 hlasmi za, pričom nikto nehlasoval proti a 4 členovia sa hlasovania zdržali, nasledujúce stanovisko:

1. Závbery a odporúčania

1.1. V budúcnosti bude musieť stratégia Európskej únie pre rast a zamestnanosť venovať viac pozornosti cieľom sociálnej súdržnosti. To sa aspoň uvádza v novej správe na túto tému, ktorú Európska komisia zverejnila 29. septembra 2009. Správa výboru pre sociálnu ochranu konštatuje, že len sociálna ochrana nie je dostatočným prostriedkom na zabránenie chudobe a sociálnemu vylúčeniu, a vyzýva, aby sa prioritami stali boj proti chudobe detí a podpora opatrení na aktívne začlenenie.

Prvými obeťami vylúčenia sú zvyčajne chudobné osoby alebo osoby s nízkou kvalifikáciou, prisťahovalci alebo etnické a kultúrne menšiny, osoby so zdravotným postihnutím, izolované osoby, osoby, ktoré bývajú v nevhodných podmienkach alebo sú bez prístrešia.

Práca zostáva i naďalej najlepším prostriedkom sociálneho začlenenia, hoci nechráni automaticky pred vylúčením zo spoločnosti a chudobou.

1.2. Švédske predsedníctvo Rady EÚ má v úmysle bojovať s negatívnym vplyvom hospodárskej krízy na rast a zamestnanosť na úrovni EÚ, ako aj na úrovni členských štátov. Chce uprednostniť činnosti týkajúce sa opatrení na trhu práce, ktoré minimalizujú nezamestnanosť, znížia počet vylúčených ľudí a navrátia do práce tých, ktorí sa nedávno stali nezamestnanými. Predsedníctvo chce zároveň položiť základy pre vytváranie pracovných miest, ktoré sú dlhodobé a trvalo udržateľné.

1.3. Na nedávnom stretnutí krajín G20 sa dospelo k záveru, že členským štátom vrátane EÚ sa v tomto roku podarilo vytvoriť a zachovať pracovné miesta, čo znamená, že sa minimalizoval vplyv krízy na mnohých občanov. Úsilie členských štátov sa

zameriava hlavne na podporu udržania si pracovných miest a ochranu príjmu domácnosti.

1.4. EÚ však čelí problému spočívajúcemu v tom, že mnoho občanov v produktívnom veku nemalo prístup k pracovným miestam ani počas nedávneho obdobia hospodárskeho rastu. Niektorí občania navyše nezarábajú dosť na to, aby prekonalí chudobu. Z toho možno vyvodíť, že napriek odhodlanej činnosti na podporu oživenia sa táto skupina občanov počas posledných 18 mesiacov zväčšila a sociálny vplyv recesie ešte nie je naplno viditeľný.

1.5. EHSV sa nazdáva, že by sa mala venovať zvýšená pozornosť občanom, ktorí sú od trhu práce najďalej, hlavne zintenzívnením úsilia o realizáciu spoločných zásad o aktívnom začlenení, ktoré schválila Rada v decembri 2008. Ide hlavne o pracovníkov s nízkou kvalifikáciou, ktorí majú horší prístup k celoživotnému vzdelávaniu a možnostiam odbornej prípravy: sú to občania, ktorí niekoho opatrujú (hlavne ženy), ktorí išli do predčasného dôchodku, osoby s postihnutím, menšiny, prisťahovalci a mladí ľudia.

1.6. EHSV odporúča, aby sa na určenie osvedčených postupov pri prechodoch od vzdelávania/odbornej prípravy k zamestnaniu a pri prechodoch od činností v domácnosti/občianskych aktivitách k zamestnaniu a pri riešení štrukturálnych prekážok na trhu práce a celkovej sociálnej účasti použila otvorená metóda koordinácie.

1.7. EHSV si uvedomuje, že sociálne služby a ochrana sú veľmi závislé od verejných financií, ktoré plánuje veľa členských štátov pre súčasnú finančnú krízu znížiť. Odmieta preto kroky vedúce k ohrozeniu solidarity, ktorá je základom sociálnej ochrany a ktorá je pre Európu veľmi prínosná; musia k tomu viesť opatrenia, ktoré poskytujú ochranu a zároveň podporujú prechod k práci a udržaniu zamestnania.

1.8. EHSV uznáva význam celoživotného vzdelávania a odbornej prípravy pri zvyšovaní zamestnateľnosti občanov (EÚ) a pripomína paradox, že najmenej vzdelaní občania majú najhorší prístup k celoživotnému vzdelávaniu. EHSV preto dôrazne odporúča, aby mali občania ozajstný nárok na takéto vzdelávanie a prístup k nemu.

1.9. EHSV súhlasí s Komisiou, že je dôležitá koordinácia a spolupráca na vnútroštátnej a miestnej úrovni vrátane verejných orgánov, sociálnych partnerov a občianskej spoločnosti, a to nie iba v oblasti zamestnania, ale aj v oblasti bývania, zdravotníctva a územného začlenenia.

2. Pozadie a súvislosti

2.1. Európske hospodárstva a spoločnosti čelia mnohým výzvam, ako sú zmena klímy, technologický pokrok, globalizácia a starnutie obyvateľstva. Zvýšená účasť na trhu práce počas posledných desaťročí je síce pozitívna, nezabránila však pretrvávajúcej celkovej chudobe a chudobe zamestnaných, značnej segmentácii trhu práce a iba minimálnym zásahom pokiaľ ide o nezamestnané domácnosti. Vzhľadom na to, že kvalitné pracovné miesta sú najlepšou ochranou proti chudobe a vylúčeniu, sa toto stanovisko zameriava hlavne na prepojenie medzi zamestnanosťou a začlenením.

2.2. Celosvetová finančná kríza je poslednou výzvou, ktorá sa premietla do skutočnej ekonomiky, keďže sa situácia na trhu práce dôsledkom zníženého dopytu a tvrdších finančných podmienok značne zhoršila (1). Sezónne upravená miera nezamestnanosti v EÚ27 predstavovala v marci 2009 8,3 % v porovnaní s 6,7 % v marci 2008. To predstavuje zmenu v trende nezamestnanosti, keďže miera v EÚ25 sa v predchádzajúcich rokoch znížila z 8,9 % v marci 2005 na 8,4 % v marci 2006 a na 7,3 % v marci 2007. Aj keď je situácia v jednotlivých krajinách rôzna, všetky členské štáty a väčšina odvetví sú postihnuté hlbokou medzinárodnou hospodárskou recesiou. Najviac postihnuté krajiny sú Španielsko, Írsko a pobaltské krajiny, kde sa miera nezamestnanosti zdvojnásobila a v prípade pobaltských krajín strojnásobila. Predpokladá sa, že tento stúpajúci trend bude pokračovať.

2.3. Súčasnú menovú a daňovú stimulačnú balíčku, zavedenú v takmer všetkých členských štátoch na boj so súčasnou krízou, sú v prvom rade určené na stabilizáciu finančných systémov, ochranu proti nepriaznivým sociálnym vplyvom a potom na obnovenie rastu. Pole pôsobnosti sa v jednotlivých členských štátoch značne odlišuje, ale prikladá sa tu väčšinou značná pozornosť politikám na udržanie pracovníkov v zamestnaní, podporu opätovného začlenenia na trh práce, podporu príjmu občanov, ochranu držiteľov hypoték pred odobratím vlastníctva kvôli neplateniu,

(1) Pozri bod 2.1 stanoviska EHSV z 11.6.2009 na tému „Výsledky summitu o zamestnanosti“, spravodajca: pán Greif (Ú. v. EÚ C 306, 16.12.2009).

podporu prístupu k úverom, ako aj investície do sociálnej a zdravotníckej infraštruktúry s cieľom podporiť zamestnanosť a zlepšiť prístup k službám (2). Švédske predsedníctvo sa však nazdáva, že opatrenia potrebné na boj s krízou musia ísť ruka v ruke s nevyhnutnými štrukturálnymi reformami, aby riešili aj iné problémy v rámci EÚ (napr. demografické presuny, globalizácia), pretože pred touto krízou nemalo príliš veľa občanov EÚ, ktorí boli schopní vstúpiť na trh práce, prístup k pracovným miestam, a to napriek relatívne priaznivým hospodárskym výsledkom.

2.4. Švédske predsedníctvo sa chce zamerať na to:

2.4.1. akým spôsobom by mohli členské štáty EÚ spoločne riešiť následky prudkého nárastu nezamestnanosti ako výsledku hospodárskej krízy;

2.4.2. aké účinné reformy môžu zvýšiť mobilitu na trhu práce vrátane opatrení, ktoré možno prijať na uľahčenie návratu ľudí do práce.

Cieľom je pôsobiť proti krátkodobým následkom krízy a zabezpečiť, aby členské štáty dosiahli dlhodobý cieľ zamestnanosti na vysokej úrovni v rámci novej stratégie EÚ pre rast a zamestnanosť.

3. Zamestnanosť a sociálne začlenenie

3.1. Podpora bezpečných prechodov

3.1.1. Prechody a sociálna mobilita boli vždy súčasťou života v Európe. Zmeny spôsobené globalizáciou zdôrazňujú, že sú potrebné hospodárske a sociálne systémy správy, ktoré sú aktívne zamerané na prechody, ako aj na sociálnu mobilitu. Za cieľ politiky by sa malo považovať prepojenie aktivácie, rehabilitačných stratégií a stratégií pracovného začlenenia so sociálnou ochranou. V literatúre sa hovorí o najmenej piatich prechodoch (3): od vzdelávania/odbornej prípravy k zamestnaniu; prechod medzi rôznymi formami zamestnanosti vrátane samostatnej zárobkovej činnosti; prechody medzi zamestnanosťou a prácou v domácnosti/občianskymi aktivitami; medzi zamestnaním a invaliditou; medzi zamestnaním a dôchodkom. Cieľom by malo byť presadzovanie hesla „zuzitkovať prechody“ a motivovanie ľudí, aby si aktívne hľadali zamestnanie, pričom by sa im zároveň poskytnula potrebná podpora a ochrana pred hmotnou núdzou.

(2) <http://ec.europa.eu/social/keyDocuments.jsp?type=3&policyArea=750&subCategory=758&country=0&year=0&advSearchKey=&mode=advancedSubmit&langId=fr>. Ďalšia úplná aktualizácia sa očakáva v novembri 2009.

(3) Schmid, G. (2002) „Wege in eine neue Vollbeschäftigung, Übergangsarbeitsmärkte und aktivierende Arbeitsmarktpolitik“, Frankfurt: Campus Verlag.

3.1.2. Osobitne sa treba zaoberať prechodmi od vzdelávania/odbornej prípravy, pretože mladí ľudia boli počas obdobia rastu neúmerne vylúčení z trhu práce a v súčasnosti sú neúmerne postihnutí finančnou/hospodárskou krízou (4). Aj keď je ich úroveň kvalifikácie v porovnaní s predchádzajúcimi generáciami v súčasnosti vyššia, vstupujú na trh práce neskôr, zažívajú menej stability v zamestnaní a sú viac vystavení segmentácii trhu práce a nezamestnanosti. EHSV pripomína a víta zameranie Komisie na *okamžitú pomoc mladým ľuďom* (5), ale kladie si otázku, ako sa bude hodnotiť a skúmať kvalita odbornej prípravy a učňovskej praxe, aby bola naďalej významná. EHSV vo svojom stanovisku o pracovných príležitostiach pre prioritné skupiny obyvateľstva (6) uviedol odporúčania pre boj s nezamestnanosťou mladých ľudí. EHSV pripomína, že prisťahovalci, príslušníci etnických menšín, slobodní rodičia a nízko kvalifikovaní občania sú na trhu práce osobitne ohrození a sú vystavení sociálnemu vylúčeniu.

3.1.3. Prechody medzi zamestnaním a prácou v domácnosti/občianskymi aktivitami do značnej miery ovplyvňujú ženy a ich dostupné možnosti týkajúce sa typu pracovných zmlúv alebo časového obdobia mimo trhu práce. EHSV preto odporúča, aby sa posilnili opatrenia na zabezpečenie rodovej rovnosti.

3.2. Navrhovanie a realizácia integrovanej politiky, konkrétne opatrenia a zlepšenie riadenia

3.2.1. Keďže pribúdajú skúsenosti s politikami prechodu, ujasňujú sa isté charakteristiky „správnej politiky prechodu“. Vyplýva z toho, že stimuly a podpora sú rozhodujúce. O politikách prechodu na trhu práce treba uvažovať spoločne so stratégiami začleňovania, hlavne keď sa týkajú osôb, ktoré sú najďalej od trhu práce, pre ktoré je potrebné vyvinúť ďalšie systematické úsilie. Výbor podporuje názor, že pre krízu (7) sa stala ešte naliehavejšou a závažnejšou realizácia komplexnej stratégie aktívneho začleňovania, ktorá kombinuje a vyrovnáva opatrenia zamerané na inkluzívne trhy práce, prístup ku kvalitným službám a primeranú minimálnu mzdu.

3.2.2. Pre značnú časť obyvateľov v produktívnom veku, ktorí potrebujú prejsť k zamestnaniu, preto EHSV víta odporúčanie

(4) http://ec.europa.eu/youth/news/news1389_en.htm.

(5) Pozri „Spoločný záväzok pre zamestnanosť“, KOM(2009) 257 v konečnom znení, s. 8.

(6) Pozri bod 5 stanoviska EHSV z 12. júla 2007 na tému „Pracovné príležitosti pre prioritné skupiny obyvateľstva (Lisabonská stratégia)“, spravodajca: pán Greif (Ú. v. EÚ C 256, 27.10.2007).

(7) Pozri: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:307:0011:0014:SK:PDF>.

Komisie (8) o výraznejšom zapojení a lepšej koordinácii na vnútroštátnej úrovni. EHSV však ďalej odporúča personalizáciu opatrení. Tento prvok je dôležitý, pretože poradenské služby, ktoré sú „blízko“ občanom alebo sú priamo na mieste a ktoré poskytujú špeciálne možnosti nielen pre jednotlivcov, ale aj skupiny, sú nevyhnutné pre reformu. Projekty a organizácie sociálneho hospodárstva sú často na poprednom mieste pri presadzovaní podporných spôsobov pre zapojenie do trhu práce a vytváranie nových pracovných miest pre občanov, ktorí sú od trhu práce najďalej.

3.2.3. EHSV takisto odporúča, aby sa v tejto súvislosti sociálny dialóg doplnil o občiansky dialóg. Niektoré členské štáty už uskutocnili istú formu takéhoto dialógu. To vytvorí príležitosť pre organizácie občianskej spoločnosti s ich skúsenosťami a znalosťami, ako aj silným prepojením na zraniteľné skupiny – vrátane tých, čo žijú v chudobe, detí, mladých ľudí, rodín v neistých životných situáciách, prisťahovalcov a etnické menšiny, ľudí s postihnutím, starších ľudí – aby boli zahrnutí ako významné zdroje do vytvárania politiky pre zintenzívnenie sociálneho začlenenia v Európe. Výskumy ukazujú, že kvalita a kvalifikácie odborníkov poskytujúcich služby a ich inštitúcie, vrátane znalosti a schopnosti zaoberať sa znevýhodnenými skupinami, je dôležitým prvkom osvedčených postupov.

3.2.4. EHSV súhlasí s odporúčaním v oznámení Komisie (9), že je potrebné zlepšiť spoluprácu medzi verejnými orgánmi, verejnými a súkromnými službami zamestnanosti, sociálnymi službami, službami vzdelávania dospelých, sociálnymi partnermi a občianskou spoločnosťou s cieľom zlepšiť možnosti znevýhodnených osôb uspieť na trhu práce. EHSV ďalej odporúča, že je potrebná koordinácia medzi rôznymi typmi služieb v oblastiach ako zdravotníctvo, vzdelávanie a bývanie, keďže sa to ukázalo ako kľúčový prvok osvedčených postupov.

3.3. Lisabonská stratégia

3.3.1. Lisabonská stratégia EÚ kladie zvýšený dôraz na sociálne začlenenie v rámci EÚ. Ako všeobecný cieľ stanovuje potrebu napredovať ku komplexnejšiemu hospodárstvu, ktoré je spôsobilé skombinovať účinnosť a vytváranie väčšieho počtu a lepších pracovných miest s vysokou úrovňou sociálnej ochrany a väčšou sociálnou a hospodárskou súdržnosťou. To je základný kameň európskych hospodárskych a sociálnych modelov. V stratégii po roku 2010 bude potrebná jasná vízia o kľúčových výzvach,

(8) Pozri „Spoločný záväzok pre zamestnanosť“, KOM(2009) 257 v konečnom znení, s. 13.

(9) Pozri „Spoločný záväzok pre zamestnanosť“, KOM(2009) 257 v konečnom znení, s. 9.

ktorým čelí spoločnosť, ako aj aktualizované nástroje pre oblasti zamestnanosti a sociálneho začlenenia. EHSV práve vypracúva stanovisko o politike, ktorá nahradí Lisabonskú stratégiu.

3.3.2. V Lisabonskej stratégii sa zdôrazňuje, ako veľmi závisí vytváranie pracovných miest od aktívnych politík zamestnanosti, správneho makroekonomického rámca, investícií do zručností, výskumu a infraštruktúry, lepšej právnej regulácie a podpory podnikania a inovácie. Keďže situácia na trhoch práce sa následkom hospodárskej recesie stále zhoršuje, sú potrebné dodatočné opatrenia, nakoľko recesia má vplyv hlavne na ľudí. Hospodárska kríza výrazne zmení európske trhy práce. Pracovníci a spoločnosti musia dostať potrebné prostriedky na to, aby sa týmto meniacim sa skutočnostiam prispôbili: je to potrebné na udržanie si pracovných miest, zvýšenie zručností na všetkých úrovniach (najmä u ľudí s nízkou kvalifikáciou), zabezpečenie návratu ľudí do práce a stanovenie podmienok pre vytvorenie nových pracovných miest.

3.4. Konceptia riešenia flexiistoty v období krízy ⁽¹⁰⁾

V rámci integrovanej stratégie na posilnenie flexibility a bezpečnosti trhu práce a na podporu tých, ktorí sa dočasne ocitli mimo tohto trhu, sa EHSV nazdáva, že:

3.4.1. Flexiistota je ešte dôležitejšia a primeranejšia v súčasnom zložitom hospodárskom kontexte, ktorý charakterizuje nárast nezamestnanosti, chudoba, segmentácia, ako aj naliehavá potreba stimulácie rastu, vytváranie nových a lepších pracovných miest a posilňovanie sociálnej súdržnosti.

3.4.2. Vykonávanie flexiistoty si vyžaduje na jednej strane podporné prvky sociálnej ochrany a na druhej strane zreteľné pracovné stimuly s otvoreným a znalostne orientovaným trhom práce v kombinácii s politikami na riešenie štrukturálnych prekážok účasti a podpory zachovania a tvorby pracovných miest, vrátane kvalitných pracovných miest. Otvorením trhu práce všetkým občanom, a predovšetkým ohrozeným skupinám, sa prispeje k zníženiu sociálneho vylúčenia a rizika chudoby.

3.4.3. Spoločné zásady flexiistoty ako prostriedku na vykonávanie európskej stratégie zamestnanosti v spojitosti s komplexnou stratégiou aktívneho začleňovania pre tých, ktorí sú najďalej od trhu práce, poskytujú komplexnú politickú stratégiu pre koordináciu úsilia o riadenie dôsledkov krízy na zamestnanosť a jej sociálnych dôsledkov a na prípravu k hospodárskemu vzostupu.

3.4.4. EHSV víta dohodu sociálnych partnerov EÚ, ktorá spočíva v monitorovaní realizácie spoločných zásad EÚ o flexiistote a v zabezpečení využitia získaných skúseností. Výbor práve pripravuje stanovisko o flexiistote, aby prispel k tomuto prieskumu ⁽¹¹⁾. EHSV takisto vyzýva členské štáty, aby zintenzívnili úsilie s cieľom realizovať spoločné zásady pre aktívne začleňovanie a vyzýva Komisiu, aby pravidelne monitorovala pokrok v tejto oblasti.

4. Politika sociálnej ochrany a politika sociálneho začleňovania

4.1. Systémy sociálnej ochrany môžu byť hlavným prínosom pre sociálne začlenenie, pretože uznávajú postavenie mimo trhu, zahŕňajú pozitívne činnosti zo strany štátu a prostredníctvom kolektívnej sociálnej solidarity bojujú proti okolnostiam, ktoré obmedzujú možnosti jednotlivcov a „znevýhodnených skupín“, pre život v dôstojných podmienkach. Úspech európskeho sociálneho štátu, hlavne v boji proti nerovnostiam, je dobre zdokumentovaný a odráža základnú európsku hodnotu solidarity, ktorú uznáva Charta základných práv. Podľa výboru je v súčasnosti prvoradou výzvou sociálnej ochrany zabezpečiť základné potreby jednotlivcov dostupné všetkým, aj keď je ich uplatňovanie v jednotlivých krajinách rôzne a takisto uľahčiť správne prechody, ako už bolo uvedené. Je potrebné prijať opatrenia, aby sa prechodné obdobia zúročili a aby sa zlepšil prístup k zamestnaniu pre špecifické problematické skupiny na trhu práce, pričom sa zachová miera príjmov do rozpočtu členských štátov. Sú nimi zníženie nemzdových nákladov zamestnávateľov na zamestnávanie pracovníkov znížením administratívnej záťaže; využívanie potenciálu na vytváranie pracovných miest najmä pre osoby s nízkou kvalifikáciou; zníženie prekážok brániacim práci; zlepšenie štruktúry daňových systémov a systémov sociálnych dávok, aby sa práca stala finančne výhodnou, vrátane zníženia daňového zaťaženia druhého príjmu v domácnosti; poskytovanie stimulov pre nezamestnaných, aby si založili vlastné podniky (napríklad prostredníctvom odbornej prípravy v oblasti podnikania a mikroúverov), zabezpečením prístupu k službám potrebným na zabezpečenie účasti. Pre tých, ktorí sú schopní pracovať, musí byť poskytnutá primeraná podpora príjmu.

4.2. Výbor by chcel zdôrazniť, že silná konkurencia vyplývajúca z globalizácie a následky hospodárskej krízy ešte viac zdôrazňujú skutočnosť, že je potrebná dostatočná sociálna ochrana proti sociálnym rizikám vrátane nezamestnanosti, ako aj posilnenie úlohy sociálnej ochrany ako sociálnej investície, ktorá prospeje hospodárskej konkurencieschopnosti a sociálnemu začleneniu.

⁽¹⁰⁾ Pozri Návrh záverov Rady, „Flexiistota v období krízy“, SOC 374 ECOFIN 407, 10388/09.

⁽¹¹⁾ Pozri stanovisko EHSV z 1. októbra 2009 na tému „Možnosti využitia flexiistoty v oblasti reštrukturalizácie v kontexte globálneho vývoja“, spravodajca: pán Salvatore, pomocný spravodajca: pán Calvet Chambon (Ú. v. EÚ C 318, 23.12.2009, s. 1).

Reforma by nemala ohroziť zásady solidarity, ktoré sú základom sociálnej ochrany a ktoré dobre slúžia Európe. Na druhej strane je však zmena nevyhnutná a systémy sociálnej ochrany by nemali proti nej stavať, musia sa ale riadiť súdržnou, dlhodobou a koordinovanou politikou sociálnej reformy, ktorá môže poskytnúť ochranu a podporiť prechody z krátkodobého a dlhodobého hľadiska.

4.3. Je preto dôležité zvážiť spôsoby, ako by mohli rôzne prvky sociálnej ochrany účinnejšie prispieť k sociálnemu a hospodárskemu začleneniu. EHSV v tejto súvislosti upozorňuje na tieto body:

4.3.1. Zohľadnenie demografickej nerovnováhy a zmien v rodine

4.3.1.1. Perspektíva starnúceho obyvateľstva vo väčšine európskych krajín vyvoláva rôzne otázky pokiaľ ide o sociálne začlenenie. V mnohých krajinách sa už začali rôzne aktivity v tomto smere. Najviac vnímanou otázkou, ktorou sa však nie vždy účinne zaoberalo, bol nárast podielu obyvateľstva s nárokom na dôchodok, ako aj potreba zdravotníckych služieb a služieb sociálnej starostlivosti. EHSV víta odporúčanie v oznámení Komisie⁽¹²⁾, aby členské štáty podporovali zamestnávanie starších pracovníkov a zároveň stimulovali vytváranie pracovných miest a dopyt po nich v oblasti opatrovateľských služieb napríklad zavedením daňových úľav alebo iných stimulov. EHSV sa nazdáva, že v súvislosti s návrhom Komisie zrušiť programy predčasného odchodu do dôchodku je potrebná intenzívna diskusia o rámcových podmienkach, dosahu, politickej podpore atď., aby práve tento postoj nevedol k sociálnym problémom v pokročilom veku. EHSV už predložil niekoľko dôležitých príspevkov na túto tému.

4.3.1.2. Ďalším aspektom, ktorý prispieva k demografickej situácii je, že veľa politík, hlavne v oblasti rodiny, nedostatočne umožňuje ľuďom, aby uspokojili svoju túžbu mať deti⁽¹³⁾. EHSV si želá hlavne pritiahnúť pozornosť tvorcov politiky k svojmu stanovisku o rodine a demografických zmenách⁽¹⁴⁾. Každá krajina potrebuje rodinnú politiku, ktorá rešpektuje vôľu každého občana (vrátane detí), zhodnocuje rodinný život, zaoberá sa významným vplyvom rozbitia rodiny (hlavne na deti), násilia, chudoby a sociálneho vylúčenia a je blízko životu a túžbam občanov. Komplexná rodinná politika by preto mala byť podstatnou prioritou každej európskej krajiny, pričom by dala do súvislosti príjem,

zariadenia pre deti, prístup rodičov ku kvalitným pracovným miestam na plný úväzok, rodovú rovnosť, vzdelávanie, sociálne a kultúrne služby, zamestnanie a zabezpečenie a plánovanie infraštruktúry.

4.3.2. Optimalizácia poistenia v nezamestnanosti a podpora integrácie

4.3.2.1. Poistenie v nezamestnanosti je dôležitá sociálna dávka, ktorá poskytuje bezpečnosť pre prepustených alebo nezamestnaných pracovníkov, hlavne v kontexte hospodárskej krízy, ako aj konkurencie, ktoré majú za následok neustálu reštrukturalizáciu. Ak je poistenie v nezamestnanosti vysoké, môže byť dokonca faktorom hospodárskej plynulosti a môže uľahčiť pracovnú mobilitu. V niektorých krajinách však poistenie v nezamestnanosti jednoducho znamená pridelenie dávok bez toho, aby existoval primeraný systém pre opätovné začlenenie na trh práce (napr. prechodom od nezamestnanosti k zamestnaniu) alebo pre odbornú prípravu zameranú na získanie udržateľného pracovného miesta. Všeobecnou zásadou pri výdavkoch na poistenie v nezamestnanosti je potreba byť aktívnejší. Na tento účel by mohlo byť poistenie založené, ako je to v prípade viacerých krajín, na individuálnych dohodách o návrate do práce, ktoré sú predpokladom na udelenie dávok. Úlohou orgánov pri tejto možnosti je poskytnúť primeranú podporu, integráciu a vzdelávacie systémy a prístup k ďalším oprávneným službám. Dôležitá je aj prevencia. Je preto potrebný skorý zásah, pričom sa zdôrazňuje potreba zaoberať sa otázkou chudoby detí spolu s účinnou politikou pre celoživotné vzdelávanie, ktorá sa musí rozvinúť a ktorá môže zahŕňať istú zmenu zamerania vo vzdelávaní počas životnej dráhy.

4.3.2.2. Prechod a integrácia sú dôležité aj pre iné skupiny, napríklad obeť nehôd, osoby postihnuté chorobami (prechod od zamestnania k nezamestnanosti kvôli invalidite). To v prvom rade vyvoláva otázku náhrady príjmu a v druhom rade návratu do zamestnania alebo prístupu k zamestnaniu. Mať príjem je nevyhnutná podmienka nezávislého života, ale nie je to vždy dostatočná podmienka. V mnohých prípadoch sa málo uprednostňuje integrácia týchto ľudí do pracovného života, napriek právnym ustanoveniam na tento účel. Praktické opatrenia na riadenie a podporu pri hľadaní práce alebo návrate do práce sú často ťažkopádne a neprimerané. Požiadavky na udelenie dávky ani výška dávky nesmie odradiť príslušné osoby od absolvovania funkčnej alebo odbornej rekvalifikácie alebo od návratu do práce. V skutočnosti ich k tomu musia povzbudzovať. Reformy, ktoré presúvajú dôraz z pasívnych opatrení na aktívne však nesmú stratiť zo zreteľa cieľ stanovený v *Európskom zákonníku sociálneho zabezpečenia* a jeho protokoloch. Koncepcia vhodného zamestnania by sa mala zameriavať na zabezpečenie toho, aby boli nezamestnané osoby nasmerované k zamestnaniu, v ktorom využijú svoje schopnosti a kvalifikácie najproduktívnejším a najúčinnnejším spôsobom na ošoh spoločnosti ako celku. Ľudia, ktorí nemôžu pracovať, však musia mať zaistenú podporu príjmu, ktorá je dostatočná na dôstojný život.

(12) Pozri „Spoločný záväzok pre zamestnanosť“, KOM(2009) 257 v konečnom znení, s. 9.

(13) Pozri stanovisko EHSV z 30. septembra 2009 na tému „Práca a chudoba: nevyhnutnosť globálneho prístupu“, spravodajkyňa: pani Prud'homme (Ú. v. EÚ C 318, 23.12.2009, s. 52).

(14) Pozri: stanovisko EHSV zo 14. marca 2007 „Rodina a demografické zmeny“, spravodajca pán Buffetaut (Ú. v. EÚ C 161, 13.7.2007, s. 66).

5. Podpora celoživotného vzdelávania a odbornej prípravy

5.1. V členských štátoch fungujú veľmi odlišné systémy a úrovne odbornej prípravy a vzdelávania pre pracujúcich ľudí. Skutočnosť, že ďalšie vzdelávanie a odborná príprava je medzi občanmi EÚ nerovnomerne rozdelená – ľudia s vyšším vzdelaním dostávajú počas svojej kariéry na trhu práce oveľa viac odbornej prípravy a ďalšieho vzdelania ako ľudia s nižším vzdelaním – predstavuje v období globalizácie a súčasnej hospodárskej recesie veľký politický problém. Vzhľadom na to, že práve ľudia s nižším vzdelaním sú vystavení väčšiemu riziku posunov v zamestnanosti a riziku nezamestnanosti, jednou z najdôležitejších politických požiadaviek je zabezpečiť menej vzdelaným skupinám občanov lepší prístup k odbornej príprave a vzdelávaniu a rozsiahlejšiu účasť na nich. EHSV preto vyzýva, aby všetci občania, ktorí si prajú zlepšiť svoje príležitosti na trhu práce, hlavne najviac vylúčené skupiny, mali skutočný nárok na odborné vzdelávanie.

5.2. Skutočnosť, že zmeny v sociálnom, hospodárskom, politickom a technologickom kontexte budú mať za následok zmeny v schopnostiach zahŕňa aj to, že sa musí podrobne zväziť všeobecná odborná príprava, hlavne ak sa vzdelávanie a odborná príprava viac prepojí na potreby trhu práce. Je preto nevyhnutné 1) poskytnúť všetkým mladým ľuďom solídne základné vzdelanie; 2) určiť súčasné a budúce potreby kvalifikácií, ktoré by sa mali analyzovať na miestnej a/alebo vnútroštátnej úrovni, aby odrážali rôznorodosť medzi členskými štátmi a v rámci nich. EHSV pripomína oznámenie Komisie „Nové zručnosti pre nové pracovné miesta“⁽¹⁵⁾, na ktoré bude podrobne reagovať.

5.3. EHSV súhlasí s odporúčaním Komisie, že pracovná kariéra nesmie začať skúsenosťou s nezamestnanosťou. Je preto nevyhnutné, aby každému, kto končí školu a je ochotný a schopný, bolo poskytnuté ďalšie vzdelávanie alebo miesto v programe odborného vzdelávania a aby bol dôrazne podporovaný, aby toto vzdelávanie prijal. Ďalšie podrobnosti o reakcii EHSV sú k dispozícii v jeho stanovisku o pracovných príležitostiach pre prioritné skupiny obyvateľstva⁽¹⁶⁾.

6. Bývanie ako faktor sociálneho začlenenia

6.1. Bezdomovecť je jednou z najťažších foriem vylúčenia. Veľa krajín Európskej únie ratifikovalo medzinárodné zmluvy

⁽¹⁵⁾ „Nové zručnosti pre nové pracovné miesta - predvídanie a zosúladovanie potrieb trhu práce a zručností“, KOM (2008) 868 v konečnom znení.

⁽¹⁶⁾ Pozri poznámku pod čiarou číslo 6.

a dohody, ktoré uznávajú a ochraňujú právo na bývanie: Všeobecná deklarácia ľudských práv (článok 25), Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (článok 11), Dohovor o právach dieťaťa (článok 27), Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (článok 14 a 15), Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (článok 8), Európska sociálna charta (články 15, 16, 19, 23, 30, 31) a Charta základných práv Európskej únie (článok 34 odsek 3).

6.2. Bytová kríza zasiahla v Európe 70 miliónov ľudí, ktorí žijú v nedostačujúcich bytových podmienkach, z čoho približne 18 miliónom hrozí súdne vysťahovanie a 3 milióny sú bez domova. Tento číselný údaj sa ďalej zvyšuje následkom celkovej finančnej krízy, ktorá spôsobila, že približne 2 milióny rodín v Európe stratilo domov, pretože nedokázali splácať svoje hypotekárne pôžičky⁽¹⁷⁾. Členské štáty potrebujú začleniť túto otázku medzi priority, aby sa minimalizoval vplyv na občanov, hlavne na tých najzraniteľnejších.

6.3. Strata domova vedie k opaku sociálneho začlenenia, a to k predpokladanému nárastu dopytu po cenovo dostupnom služnom bývaní, menšej istote definitívy v prípade nájomných zmlúv, väčšiemu riziku zabavenia majetku pre nezaplatený hypotekárny dlh a zvýšenému riziku vysťahovania. Postihne to mladých, starších, nezamestnaných a chudobných ľudí a prisťahovalcov, ako aj rodiny s priemerným príjmom. EHSV dôrazne odporúča, aby sa zabezpečilo rovnaké zaobchádzanie pokiaľ ide o bývanie a aby sa vytvorili mechanizmy určené na zabránenie vysťahovaniu, hlavne v prípade rôznych skupín zraniteľných osôb.

6.4. EHSV víta využitie otvorenej metódy koordinácie ako rámca pre výmenu osvedčených postupov, ako aj výber témy bezdomovectva a vylúčenia v oblasti bývania ako tematického zamerania sociálnej otvorenej metódy koordinácie v roku 2009. Odporúča, aby sa to ešte viac posilnilo existujúcimi finančnými nástrojmi EÚ týkajúcimi sa:

6.4.1. programov na poskytovanie cenovo dostupného a služného bývania;

6.4.2. programov na podporu rozvoja alternatívnych možností bývania a experimentálnych projektov pre nové typy sociálneho bývania, ktoré majú citlivý prístup k medzigeneračnej solidarite, multikulturalizmu a otázke sociálneho vylúčenia, v partnerstve s miestnymi orgánmi, občianskou spoločnosťou a sociálnymi investormi.

⁽¹⁷⁾ Ref: http://www.habitants.org/noticias/inhabitants_of_europe/european_platform_on_the_right_to_housing_2009.

6.5. EHSV súhlasí s vyhlásením Rady a Komisie, že finančné začlenenie ⁽¹⁸⁾ je predpokladom pre trvalo udržateľný prístup k trhu v oblasti bývania a že musí byť k dispozícii primeraná podpora a rady pre tých, ktorí čelia vystaňovaniu a odobratiu vlastníctva (v prípade neplatenia hypotéky).

7. Územná politika ako faktor sociálneho začlenenia

7.1. Politiky zamerané na poskytovanie bývania musia byť založené na spoľahlivých zdrojoch informácií a doplnené politikami, ktoré prikladajú pozornosť územným a geografickým otázkam. Všetky činnosti patriace do sociálneho začlenenia upozorňujú na existenciu regiónov a území, ktoré sú znevýhodnené. V mnohých prípadoch sú príčinou takéhoto znevýhodnenia faktory infraštruktúry – vrátane slabého poskytovania služieb, zariadení a iných vybavení, ako aj nedostatku pracovných miest – a môžu viesť k environmentálnemu a sociálnemu úpadku. Vďaka novým poznatkom sa kladie veľký dôraz na miestnu úroveň, ukazujú sa, ako sa môžu problémy a nedostatky nahromadiť, čím sa vytvoria oblasti, ktoré nielenže tvoria zraniteľní obyvatelia, ale sú z tohto alebo iného dôvodu samé osebe zraniteľné. Nedostatok rizikového kapitálu, či už na miestnej, vnútroštátnej alebo zahraničnej úrovni, znásobuje nevýhody týchto oblastí.

7.2. Cieľom politiky by preto malo byť zabrániť nerovnováham v oblastiach alebo regiónoch a zabezpečiť, že o osobitne znevýhodnené oblasti je primerane postarané. V tejto súvislosti zohrávajú hlavnú úlohu miestne iniciatívy, keďže sú zamerané na sociálnu regeneráciu upadajúcich a ochudobnených lokalít alebo obytných oblastí. Nie je to iba otázka investícií do samotnej infraštruktúry, ale aj dôrazu na obnovenie sociálnej a obecnej infraštruktúry a sociálneho kapitálu v týchto oblastiach.

7.3. Pri prekonávaní nevýhod vychádzajúcich z konkrétnej oblasti je osobitne dôležitá zamestnanosť. Zamestnania dostupné na mieste slúžia na zníženie chudoby, podporu sociálneho začlenenia a zvýšenie sebaúcty, sebadôvery a zdrojov tých občanov, ktorí sú vylúčení zo spoločnosti. Takisto slúžia na zvýšenie finančných a iných zdrojov, ktoré sú dostupné na mieste. Naopak prístup k službám je predpokladom pre vytváranie pracovných miest na miestnej úrovni. Účasť miestnych spoločenstiev na týchto a iných typoch iniciatív – ako je rozvoj miestnych mikropodnikov – je veľmi dôležitá.

7.4. EHSV je presvedčený, že okrem klasických oblastí politiky sociálneho začlenenia treba vytvoriť nové oblasti politiky alebo záujmov. Stredobodom tejto politiky je vytvorenie aktívnej a zjednotenej spoločnosti. Do istej miery je tu značné prekryvanie sa s politickými štruktúrami (napr. štruktúrami zameranými na bývanie alebo na nízke kvalifikácie), ale ide aj o problematiku, ktorej by sa mala venovať samostatná politika.

7.5. EHSV víta návrh Komisie ⁽¹⁹⁾ zmobilizovať a urýchliť financovanie použitím nového nástroja mikrofinancovania v oblasti zamestnanosti zameraného na rozvoj mikropodnikov a sociálneho hospodárstva. EHSV sa nazdáva, že územná politika by mala byť prioritou za účasti členských štátov, sociálnych partnerov, príslušných miestnych orgánov a miestnych spoločenstiev vrátane sociálneho hospodárstva.

8. Riadenie rôznorodosti a integrácia prisťahovalcov

8.1. Kultúrna rôznorodosť je všeobecne známa ako charakteristická črta Európy, ale správa v európskych spoločnostiach nie je vždy multikultúrna. Podľa EHSV by sa sociálne začlenenie malo zaoberať tým, ako európske spoločnosti zaobchádzajú s menšinami (napr. Rómami ⁽²⁰⁾) a prisťahovalcami. Môže sa to skúmať a napraviť rôznymi spôsobmi.

8.2. Výbor sa nazdáva, že treba preskúmať kombináciu „pluralizmu“ a „rovnosti“ ako podmienok sociálneho začlenenia. Pre prijímajúce spoločnosti, menšiny a prisťahovalcov môže byť náročné vzájomne oceniť kultúru a hodnoty tých druhých. EHSV odporúča niekoľko základných opatrení: zo strany prijímajúcej krajiny zahŕňajú opatrenia, ktoré určujú prínos prisťahovalcov, ako aj faktory, ktoré prispievajú k diskriminácii, znevýhodneniu a vylúčeniu. Menšiny a prisťahovalci by mali preukázať vôľu prispôbiť sa normám a tradíciám prijímajúcej krajiny bez toho, aby sa vzdali svojej identity a kultúrnych koreňov. Ďalšie podrobnosti môžete nájsť v stanovisku EHSV o pracovných príležitostiach pre prioritné skupiny obyvateľstva ⁽²¹⁾.

⁽¹⁸⁾ Pozri spoločnú správu Komisie a Rady o sociálnej ochrane a sociálnom začlenení 2009, 7309/09, odsek 2 bod 8.

⁽¹⁹⁾ Pozri „Spoločný záväzok pre zamestnanosť“, KOM(2009) 257 v konečnom znení, s. 11.

⁽²⁰⁾ Stanovisko EHSV „Integrácia menšín – Rómovia“, spravodajkyňa: pani Sigmund, pomocná spravodajkyňa: pani Sharma (Ú. v. EÚ C 27, 3. 2. 2009, s. 88).

⁽²¹⁾ Pozri poznámku pod čiarou číslo 6.

8.3. Treba zdôrazniť aj úlohu medzikultúrneho dialógu, a to ako súčasť občianskeho dialógu alebo ako samotného dialógu. Medzi možné politické ciele tohto typu činnosti patria tieto:

— ustanoviť postupy na vybudovanie dôvery v spoločnú budúcnosť a občianske hodnoty, ako je spravodlivosť, tolerancia, rešpektovanie slobody a demokracie, rodová rovnosť,

solidarita a sociálna zodpovednosť a vyvolať pocit spolupatričnosti a vzájomného uznávania,

- posilniť sociálne začlenenie prostredníctvom hospodárskej, sociálnej a kultúrnej integrácie prisťahovalcov,
- znovu preskúmať všetky politiky pokiaľ ide o ich „spravodlivosť z kultúrneho hľadiska“ vrátane stigmatizácie a diskriminácie.

V Bruseli 4. novembra 2009

Predseda
Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru
Mario SEPI
